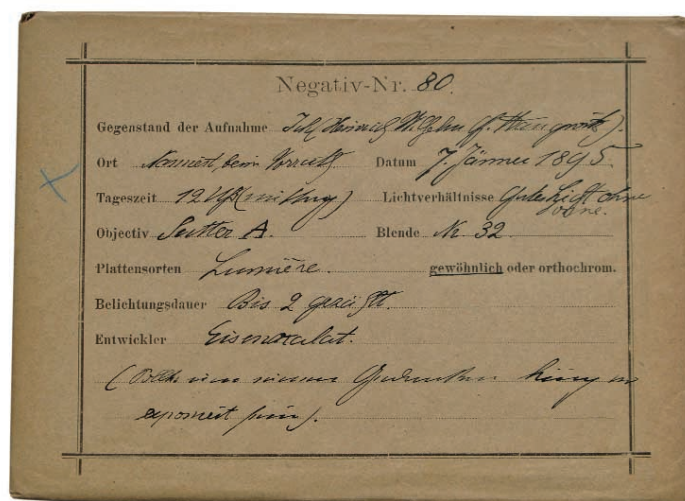

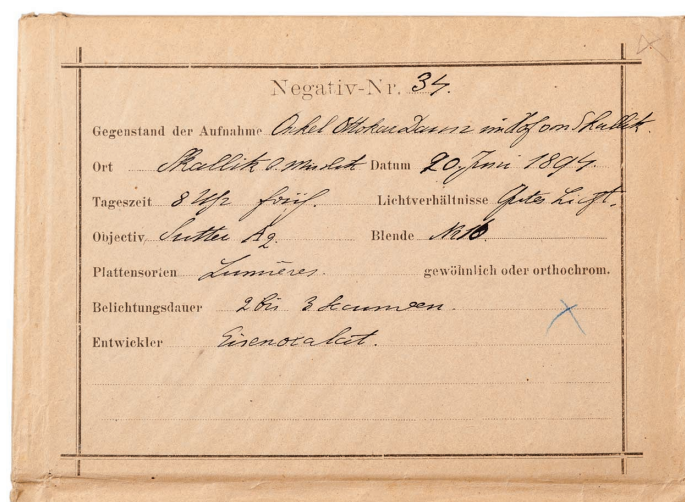
Kolekce historických negativů na zámku Náměšť nad Oslavou

Lukáš GREGOR, Irena TOBIÁŠKOVÁ

ANOTACE: Článek upozorňuje na kolekci historických negativů z konce 19. a začátku 20. století, jež byly na konci prvního desetiletí tohoto století zapsány do mobiliárního fondu zámku a zpracovány. Seznamuje s osobou autora, s tematickou různorodostí záběrů a upozorňuje na využití informací, které snímky poskytují, v památkářské praxi.

1a

1b

Fotoarchivy na státních hradech a zámcích patřily po dlouhá léta k těm opomíjenějším součástí mobiliárních fondů. Velká část negativů i pozitivů přešla po 2. světové válce do majetku státních archivů zřizovaných ministerstvem vnitra, na památkových objektech potom až na výjimky zůstalo jen několik fotografií nebo vůbec žádné. V dobách, kdy bylo na šlechtu pohlíženo jako na třídního nepřítele, nebyla věnována dostatečná pozornost ani památkám na ni. Mnohé rodinné fotoarchivy jsou tedy dodnes nezpracovány a čekají na své badatele. A mohou nabídnout mnohem více než nostalgii po „starých časech“. Záběry interiérů i exteriérů často bývají součástí projektových dokumentací rekonstrukcí památkových objektů, pomáhají odhalovat dnes již zapomenuté funkce některých částí staveb či technických zařízení, umožňují reinstalovat prohlídkové trasy a vracet jim co možná nejvíce autenticity. V posledních dvou desetiletích se k historickým fotografiím obrací stále větší zájem. Také na pracovištích památkového ústavu je navzdory omezeným finančním i personálním možnostem zpracováváno stále větší množství fondů, fotografie i negativy jsou digitalizovány, objevují se v odborných i populárně-vědných publikacích, v propagač-

ních materiálech našich hradů a zámků, veřejnosti jsou prezentovány na výstavách.

Soubor negativů, který článek představuje odborné veřejnosti, byl zapsán do evidence mobiliárního fondu Státního zámku Náměšť nad Oslavou v letech 2010 a 2011. Tehdy také byla v rámci výzkumného úkolu č. 201 Odborné hodnocení a systematické vědecké zpracovávání základní evidence mobiliárních fondů kulturních památek, ke kterým vykonává právo hospodaření NPÚ, zpracována základní dokumentace fondu a byl proveden první průzkum. V následujících letech došlo k rozšíření průzkumu tohoto souboru. Podklady, ze kterých bylo možné vyvodit závěr, že sám hrabě Jindřich Karel Haugwitz¹ se věnoval fotografování a je autorem těchto negativů, jsou zlomkovité. Předmětné negativy se částečně dochovaly v dobových obálkách a krabičkách, navíc s popiskami, které svědčí o snaze autora o jejich evidenci. Byly porovnány s materiály převezeny do Státního archivu v Brně (dnešní Moravský zemský archiv, převezeny byly v roce 1966) a se zápisy v Soupisu movitého majetku v zámku Náměšť nad Oslavou z pověření SPS v Praze, provedeném ve dnech 21. září 1953 až 16. ledna 1954 (tzv. černých knih). Srovnáním rukopisu na obálkách

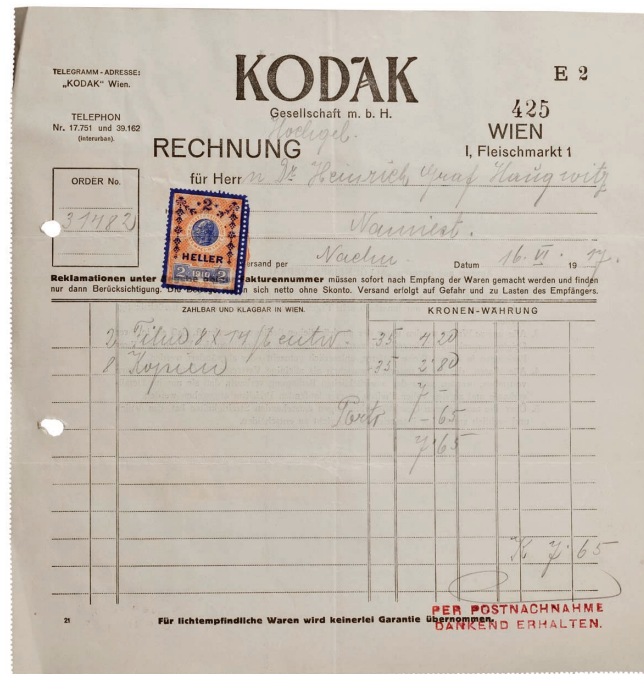
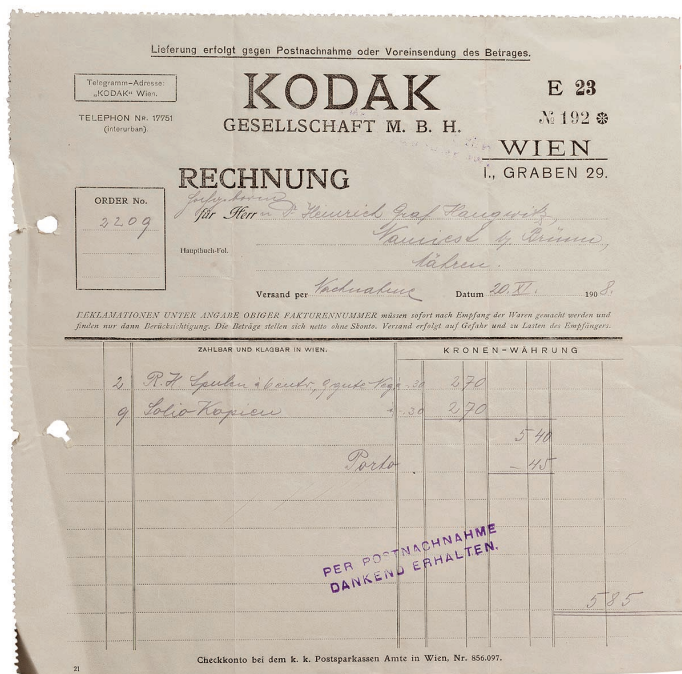
Obr. 1a, 1b. Původní obálky skleněných negativů z let 1894 a 1895. Archiv SZ Náměšť nad Oslavou. Foto: Viktor Mašát, 2015.

a krabičkách s rukopisy ve fotoalbech, která si vedl hrabě Haugwitz, lze přisoudit autorství těchto zápisů, a tím i autorství snímků hraběti Jindřichu Karlu Haugwitzovi (1870–1927).² Nejen v albech, ale i na negativech je jeho osoba označena zájmenem „ich“, někdy je v závorce doplněno celé jméno a titul (obr. 1a a 1b). V archivu SZ Náměšť nad Oslavou se dochovaly také účty hraběte za fotomateriál. Naopak v mobiliáři se do dnešních dnů nedochovalo žádné fotogra-

■ Poznámky

¹ Hrabě Jindřich Karel Johann Vilém Haugwitz se narodil 5. října 1870 v Náměšti nad Oslavou. Získal doktorát na právnické fakultě vídeňské univerzity, věnoval se podnikání a správě náměštského panství. Byl císařskokrálowským komořím a dědičným členem panské sněmovny rakouské říšské rady. Oženil se v roce 1904 s hraběnkou Gabrielou Seczényi. Zemřel bezdětný roku 1927.

² Jedná se o fotoalba uložená v Moravském zemském archivu v Brně (MZA), Rodinný archiv Haugviců, fond G 142, kartony 201 a 219.

2a

2b

3

fické vybavení. Jediným dokladem zůstal zápis ve výše uvedeném Soupisu movitého majetku, list č. 189, kde je uvedeno: „1 fotografický aparát, s kasetou na svitkové filmy, 9 × 12, světelnost 6, Goerz³ výroba, 1 kasetka obsahující fotografický přístroj bez objektivů, 3 dvojité kasety dřevěné, v plátěné brašně, 29 × 32 × 19, 1 stativ dřevěný, světlý, třídílný, v plátěném pouzdře, 66 dl, 1 stativ dřevěný, leštěný, černý, 58 dl. třídílný.“ U zápisu je ovšem poznámka, že předměty byly v roce 1963 převedeny na MNV v Náměšti nad Oslavou. Jejich další osud je neznámý.

Negativy je možné rozdělit do tří skupin podle materiálu a techniky provedení. První skupinou jsou negativy na skleněných deskách o rozměru 13 × 17,5 cm (rozměry jednotlivých skleněných desek se ovšem mnohdy liší o 1–2 milimetry),

druhou jsou stereoskopické negativy, rovněž na skleněných deskách, o rozměru 8,8 × 18 cm, a třetí skupinu tvoří negativy celuloidové o jednotném rozměru 15 × 9 cm.

Negativy na skleněných deskách

Část negativů na skleněných deskách o rozměrech 13 × 17,5 cm je uložena v původních papírových obálkách. Díky nim je možné zařadit tyto negativy do 90. let 19. století. Na každé obálce je předtištěná tabulka s údaji o snímku: číslo negativu, název snímku, místo, datum, denní doba, světelné podmínky, objektiv, clona, druh desky (obyčejná nebo ortochrom), doba osvitů a kolonka na údaje o druhu vývojky. Na části obálek se dochovalo několik původních zápisů, většina je však nevyplněných. Podrobným srovnáváním zápisů na obálkách a samotných negativů bylo zjištěno, že se k sobě nevztahují a zjevně byly v minulých letech zaměněny nebo pocházejí z negativů dnes již ztracených. Na popisky obálek se tedy při určování záběrů na negativech dá spolehnout pouze orientačně. Další část těchto negativů se dochovala v dobových krabičkách, na kterých lze pod popisnými papírovými přelepkami tušit i původní firemní štítky. Popisy na přelepkách opět neodpovídají obsahu krabiček.

Více než dvacet záběrů dokumentuje exteriér samotného zámku a další stavby zámeckého areálu. Dle dochovaných pozitivů s popisy lze snímky spolehlivě zařadit do let 1894 a 1895.⁴ Zásadnější stavební změny zachycuje pouze snímek prvního, tzv. „dolního“ nádvoří zámku pohledem od severovýchodu směrem k východnímu průčelí zámku. Zde jsou patrné úpravy tří místností v přízemí „horního“ nádvoří, z nichž

Obr. 2a, 2b. Příklad dochovaných účtenek za fotografický materiál a služby. Archiv SZ Náměšť nad Oslavou. Foto: Viktor Mašát, 2015.

Obr. 3. Autoportrét hraběte Jindřicha Karla Haugwitz z roku 1895. Mobilární fond SZ Náměšť nad Oslavou, inv. č. NO5138. Reprofoto: NPÚ, 2011.

jedna původně sloužila jako zbrojnice. Tento snímek přináší také jedno z mála svědectví o způsobu osvětlení nádvoří před elektrifikací zámku v roce 1904. V oknech je možné rozeznat původní dřevěné žaluzie, které se do dnešních dnů nedochovaly. Uvažuje se však o jejich obnově jako o praktickém způsobu zastínění interiéru a ochraně mobiliáře před přímým slunečním světlem.

Další snímky zachycují příjezdovou cestu k zámku a objekt tzv. „Malého zámku“ (v dobových dokumentech uváděného jako „Kleinschloss“).⁵ Velmi zajímavé je srovnání tehdejších zahradních úprav se současným stavem. Je patrný úbytek zeleně v nejbližším okolí zámku a změna jejího rozvržení na nádvořích. Budovy v předzámčí jsou na negativech ještě za-

■ Poznámky

3 Německá firma Goerz začala s výrobou fotoaparátů a objektivů v roce 1888. V roce 1895 vznikla americká pobočka firmy v New Yorku, roku 1908 vznikla v Berlíně-Zehlendorfu firma Goerz Photochemisches Werk GmbH, která vyráběla mj. svitkové filmy. V roce 1926 došlo k sloučení německé pobočky Goerz s firmami ICA, Contessa-Nettel a Ernemann, a tím ke vzniku společnosti Zeiss Ikon.

4 MZA, fond G 142 Rodinný archiv Haugviců, karton 201.

5 MZA, fond F 76 Velkostatek Náměšť nad Oslavou, mapy.

4

6

5

Obr. 4. První nádvoří zámku v Náměšti nad Oslavou v zimě 1894. Mobilární fond SZ Náměšť nad Oslavou, inv. č. NO5215. Reprofoto: NPÚ, 2011.

Obr. 5. Rozhledna Babylon (NO5187), mobilární fond SZ Náměšť nad Oslavou. Reprofoto: NPÚ, 2011.

Obr. 6. Náměšť nad Oslavou v roce 1894, vzadu v pravé části budovy vlakového nádraží. Mobilární fond SZ Náměšť nad Oslavou, inv. č. NO5212. Reprofoto: NPÚ, 2011.

kryty množstvím jehličnanů a hlavní příjezdová cesta, zřejmě vysypaná pískem či drobným štěrkem, je lemována řadou kaštanů a tují. Most do zámku zdobily oblouky kovové konstrukce porostlé pnoucími rostlinami. Taras oddělující anglický park od příjezdové cesty byl porostlý pnoucími růžemi, které na jeho koruně držela dřevěná konstrukce.

Snímky interiérů se omezují pouze na zámeckou knihovnu a pokoje, které náležely k soukromému apartmánu autora, hraběte Jindřicha Karla Haugwitzze. Také díky nim bylo možné v roce 2013 zrekonstruovat celý tento apartmán jako novou prohlídkovou trasu pro veřejnost.⁶ Zatímco zámecká knihovna se do dnešních dnů příliš nezměnila, pokoje apartmánu několikrát změnilly svoji funkci i podobu. Dvě z interiérových fotografií se dosud nepodařilo určit. V inventáři náměštského zámku se jejich vybavení nenalézá a podle dispozice místností se zdá, že se ani v zámku nenacházejí.

Velkou měrou jsou mezi negativy zastoupeny portréty, a to jednotlivců i skupinové. Najdeme zde dva autorovy autoportréty, třikrát je zachycen jeho mladší bratr, hrabě Karel Jindřich

Haugwitz (1874–1948), pozdější majitel panství a zámku Osová, a jednou dokonce i jejich otec, hrabě Jindřich Vilém Haugwitz (1839–1907). U určování skupinových fotografií je vždy největším problémem určit osoby, které nepatří přímo do rodiny. Na snímcích z kolekce jsou to často příbuzní hraběnky Anny Haugwitzové, rozené Trauttmansdorff-Weinsberg (1841–1920), která byla matkou autora snímků, rodinní přátelé a zástupci okolní šlechty (rodina hraběnčina bratra Maximiliána Trauttmansdorffa, baron a baronka Baratta-Dragono z panství Budišov, hrabě Ottokar Daun z Bítova ad.). Několik snímků zachycuje také zaměstnance Haugwitzů – lesníky a kočí. Zajímavá je skupinka snímků, na kterých je buď samostatně, či s oběma hrabaty Haugwitzovými vyfotografován Adam Müller – učitel hry na citeru. Poslední snímek jej zachycuje na úmrtním loži (NO5123) a je datován zápisem pod fotografií 15. října 1894.⁷

Další skupina snímků zachycuje drobné paladiánské stavby na náměštském panství, především lovecký zámek na Vlčím kopci (v dobových dokumentech zmiňovaný jako Heinrichslust, NO5148, NO5149, NO5188 ad.)

a jeho nejbližší okolí. Tento areál byl dokončen kolem roku 1830 za Jindřicha Viléma III. Haugwitzze (1770–1842) a je pozoruhodnou ukázkou krajinářské tvorby první třetiny 19. století. Celý areál byl hojně využíván v době honů v okolních hlubokých lesích, a to jak samotnými lovci, tak jejich manželkami. Několik snímků ukazuje budovu záměčku a příjezd hostů, na jednom je dokonce zachycena hraběnka Anna Haugwitzová, jak hraje „ruské“ kuželky (NO5175). K areálu patřila také nejstarší kamenná rozhledna na Moravě „Babylon“, dokončená v roce 1830 na Zeleném kopci (NO5187) (obr. 5).⁸

Historicky velmi cenná je pětice pohledů na město Náměšť (NO5178, NO5179, NO5212 až NO5214). Jedná se o jedny z nejstarších dochovaných fotografií města, které ukazují rozlohu a podobu Náměště na konci 19. století. Až

■ Poznámky

⁶ Lucie Bláhová – Lukáš Gregor, Nová prohlídková trasa na zámku v Náměšti nad Oslavou. Apartmán hraběte Haugwitzze, *Památky Vysočiny V*, 2013, s. 246–250.

⁷ MZA, fond G 142 Rodinný archiv Haugviců, karton 201.

7a

7b

Obr. 7a, 7b. Pohled na část instalace Daunovské sbírky zbraní v interiérech náměšťského zámku na počátku 20. století. Mobilární fond SZ Náměšť nad Oslavou, inv. č. NO5370 (7a), NO5378 (7b). Reprofoto: NPÚ, 2011.

na jeden snímek, který byl pořízen ze zámecké obory přes střechy pivovaru, se jedná o záběry ze zámecké terasy přiléhající k západnímu průčelí zámku. Hlavními orientačními body jsou farní kostel sv. Jana Křtitele, vedle něj stojící jednopatrová podlouhlá budova barokní fary, v té době ještě sídlo děkanství, a dvoupatrová budova městské školy. Díky výšce, z níž byly snímky pořízeny, je v dáli za městem vidět vlakové nádraží z roku 1886⁹ s tehdy čerstvě vysazenou kaštanovou alejí (v současnosti již zaniklou) (obr. 6). Dva ze snímků se zaměřují na část města při řece Oslavě zasažené velkou povodní během jarního tání.¹⁰

Zbývající záběry se věnují objektům, které Haugwitzům patřily jen krátce. Dva jsou ze zámku Wald v Horních Rakousích¹¹ a tři z hradu Bítov, který Haugwitzové zdědili po Daunech.

Stereoskopické negativy na skleněných deskách

Třicet dva negativů bylo vytvořeno technikou stereoskopie.¹² Zdvojený negativ na skleněné desce je orámován papírovou páskou. Dochované štítky na některých deskách naznačují, že

se jedná pouze o součást většího souboru, který se ovšem ztratil. Velkou pomocí při určování zobrazených míst jsou opět popisky na několika deskách. Kromě snímku z přehlídky loveckých trofejí v zimní zahradě na zámku v Náměšti a jednoho pohledu na zámek Schönwald zobrazují všechny ostatní výhradně přírodní scenerie z údolí řek Oslava a Jihlava. Máme tak zachycenu krajinu náměšťského panství na přelomu 19. a 20. století. Některá místa lze určit relativně snadno. Wilsonova skála, tyčící se nad údolím řeky Jihlavy a dnes z části zaplavená vodami Dalešické vodní nádrže, si zachovala svoji charakteristickou podobu a stala se mnohokrát objektem zájmu různých fotografů. Kalvárie u zříceniny Sedleckého hradu stojí dodnes na stejném místě, i když byla jistě několikrát opravována a obnovována. Tzv. Čertův mostek (NO5242) v údolí Oslavy na cestě k Vlčímu kopci si svoji dispozici také zachoval, ačkoliv jeho klenba byla zjevně přestavěna. Brod u Skřípského mlýna (Na Skřípině) byl nahrazen silničním mostem (v současnosti již druhým) a brod U Vlasáka (NO5234) zanikl úplně. Unikátní jsou snímky dvou starobylých mlýnů. Na řece Oslavě kousek pod Náměští ležící Velkopolský mlýn (Grossfelder Hof, lidově Švédka) změnil podobu k nepoznání a již řadu let je opuštěný. Dalešický mlýn, zvaný též Davidův, zmizel úplně pod hladinou vodního díla Dalešice (NO5254). Několik záběrů bohužel již nebu-

de možné určit, nebo jen s velkými obtížemi. Popisky na nich se nedochovaly a krajina během let natolik změnila svůj vzhled, že se té současně vůbec nepodobá.

Negativy celuloidové

Třetí, nejpočetnější skupinu nálezu tvoří negativy celuloidové. Na nich nalézáme velmi cenné informace především o interiérech náměšťského zámku. Jsou zde prezentovány v podobě,

■ Poznámky

8 Rozhledna Babylon byla pro svoji jedinečnost v roce 2013 navržena na prohlášení národní kulturní památkou a zapsána na Indikativní seznam národních kulturních památek.

9 Karel Černý – František Gregor – Martin Navrátil, *Železniční tratě z Jihlavy do Znojma a Brna, Žďár nad Sázavou* 2014, s. 80–83.

10 Popis fotografií datuje 3. dubna 1900. MZA, fond G 142 Rodinný archiv Haugviců, karton 201.

11 Thilo Haugwitz – Eberhard Haugwitz, *Die Geschichte der Familie von Haugwitz* (2., přepracované a doplněné vydání), Norderstedt 2002.

12 Stereoskopie umožňuje prostorový zrakový vjem vyvolaný dvourozměrnou předlohou např. pomocí stereoskopických brýlí. Pro správné vnímání prostoru lidským okem je potřeba pro každé oko dodat mírně odlišný obraz. Stereofotografie z 19. století používají samostatné obrazy pro každé oko.

Obr. 8. Pohled do jednoho ze zámeckých pokojů, kde byly instalovány vnitřní prosklené okenice. Mobiliární fond SZ Náměšť nad Oslavou, inv. č. NO5399. Reprofoto: NPÚ, 2011.

kteřou dnes nelze spatřit ani v náznacích. Záběry zachycují především reprezentační prostory prvního poschodí, tzv. „piana nobile“. Jejich určování nebylo jednoduché, neboť při opravách a modernizaci této části zámku po roce 1945¹³ zmizela naprostá většina výzdoby i všech znaků, podle kterých by bylo lze přesnou lokaci určit. Nedochovaly se ani popisky záběrů, proto bylo možné vycházet pouze z umístění oken a dveří, porovnávat průhledy do jiných místností a stanovit tak jejich posloupnost, konfrontovat a srovnávat fotografie s dochovanými archivními dokumenty, plány a dobovými inventáři. Nakonec se podařilo určit všechny snímky s výjimkou čtyř. Ty byly pravděpodobně pořízeny ve vídeňském paláci Haugwitzů. Tento palác prodali sami ještě v meziválečném období a v českých archívech se k němu dochovalo pouze minimum materiálů. Fotografie ovšem potvrzují informaci z některých dokumentů, která říká, že jistá část vybavení tohoto paláce byla před prodejem převezena na Náměšť. Identifikována byla například grafika s portrétem Ludvíka XIV. (NO4416) zavěšená dnes na první arkádové chodbě, trojsvíčková porcelánová elektrická lampa se stínidlem (NO1423), portrét Bedřicha Viléma Haugwitze (NO4142), jenž je dnes součástí kulečnickového salonu v soukromém apartmánu hraběte Haugwitze na prohlídkové trase B, a další.

Interiérové snímky také přispívají k poznání „života“ zámeckého mobiliáře. Například u čalouněného nábytku můžeme zjistit druh a podobu původního potahu, což významně pomáhá při volbě způsobu restaurování. Fotografie tzv. letní jídelny v jihozápadním rohu prvního poschodí (NO5368, NO5394) se staly inspirací pro výstavu o stolování na náměšťském zámku plánovanou na hlavní sezónu 2015 a sezónu 2016. Rozkládací stůl, který zde stojí uprostřed jídelny, byl zrestaurován a dnes je součástí této výstavy v celé své úctyhodné velikosti. Přínosné jsou a ještě budou také záběry ze zámecké kaple (NO5379, NO5380). Ty již pomohly při restaurování a kompletaci oltáře sv. Lukáše a budou důležitým podkladem při budoucím restaurování hlavního oltáře, který je zčásti rozebrán. Snímky ze západního křídla zámku dokumentují původní novorenesanční dubové ostění a kazetové stropy, z nichž se do dnešních dnů nedochovalo vůbec nic. Volba nábytku a způsob jeho rozmístění mohou být vítanou inspirací při tvorbě nových prohlídkových tras usilujících o autenticitu instalace. Pozoruhodné jsou rovněž snímky arkádových chodeb a průchodu z horního na dolní nádvoří, kde byla

8

po roce 1904 instalována Daunovská sbírka zbraní¹⁴ (NO5361, NO5367, NO5370, NO5373, NO5378, NO5381–NO5383, NO5398, NO5400) (obr. 7a, 7b). V 50. letech 20. století byla sice sbírka (spolu s dalšími předměty, převážně portréty Daunů) převezena zpět na Státní hrad Bítov, ale některé části tehdejší instalace (vycpaniny, obrazy, truhly a truhlice) se na zámku dochovaly, a můžeme tak určit jejich původní umístění. Rovněž při obnovování hradní zbrojnice na hradě Bítov po roce 2000 měli odborníci z památkového ústavu k dispozici fotografie z historické náměšťské instalace.

Zajímavým detailem zachyceným na snímcích jsou vnitřní prosklené okenice v obytných pokojích (obr. 8). Z nich se dodnes dochovaly pouze mosazné panty či kování na podlaze v okenních výklencích. Na historických snímcích je velmi dobře vidět jejich podoba a umístění, což by mohlo rovněž napomoci při případné budoucí obnově těchto prostor. Jediný snímek zimní zahrady ukazuje její podobu ve stavu před rokem 1945, kdy proběhla poměrně nešťastná rekonstrukce. Při její poslední obnově, ukončené v září 2015, se právě na základě tohoto snímku přistoupilo k obnovení původní dlažby a dalších detailů (například kovové mříže, kterými byl zaklopen topný kanál vykopaný podél stěn, byly díky tomuto záběru identifikovány při pátrání v zámeckých sklepeních a bylo rozhodnuto o jejich vrácení na původní místo).

Tématem několika fotografií z této skupiny negativů je zámecký park. Šest z nich zachycuje podobu zámeckého zahradnictví před velkou přestavbou po roce 1917. Tehdy byly velké zděné skleníky zbourány a nahrazeny novými skleníky moderní konstrukce.¹⁵ Jejich dnešní trístní stav je pak tématem pro úplně jiný článek. Změn doznal také anglický park. Překvapí

vý je snímek dnes již neexistující voliéry pro dravé ptáky. Záběry dokládají, že počty stromů, okrasných keřů a květinových záhonů se oproti minulosti výrazně snížily.

Na pěti fotografiích se objevuje automobil, který autor fotografií, hrabě Jindřich Karel Haugwitz, zakoupil jako jeden z prvních obyvatel v regionu. Podle popisků v albech uložených v Moravském zemském archívu¹⁶ je na nich zachycena i hraběnka Iella, tedy Gabriela Szechényi, manželka hraběte Haugwitze v letech 1904–1916. Ta se objevuje i na několika dalších fotografiích a lze předpokládat, že podobných snímků pořídil pan hrabě mnohem více.

Unikátní a historicky velmi cenné jsou tři fotografie střelnice na holuby (Taubenschießstättte) v oboře naproti náměšťskému zámku (NO5278–NO5280) (obr. 9). Ta byla postavena v roce 1912 tak, aby splňovala kritéria pro sportovní střelbu na holuby. Střelba byla další ze zálib Jindřicha Haugwitze a hrabě dokonce dvakrát vyhrál ve střelbě na holuby na Velké

■ Poznámky

13 Adaptace zámku na sídlo prezidenta Edvarda Beneše, viz Vít Hrbek, *Přestavba zámku v Náměšti nad Oslavou na letní prezidentské sídlo v letech 1946–1948* (diplomová práce), Seminář dějin umění FF MU, Brno 2010.

14 Jan Šach, Z historie bítovské zbrojnice, součástí majetku Haugwitzů v Náměšti, in: Johanna Haugwitz-El Kalak (ed.), *Panství Náměšť v proměnách času: obraz z zrcadle evropských dějin*, Telč 2013, s. 86–91; Pierre Terjanian, *Militária ze zámku Náměšť nad Oslavou v Muzeu umění ve Philadelphii*, in: Ibidem, s. 92–99.

15 Archiv SZ Náměšť nad Oslavou, Plány zámeckých sklepníků.

16 MZA, fond G 142 Rodinný archiv Haugviců, karton 201 a 214.

9

10

Obr. 9. Střelnice v zámecké oboře. Mobilární fond SZ Náměšť nad Oslavou, inv. č. NO5279. Reprofoto: NPÚ, 2011.

Obr. 10. Část velkého sálu v zámku Schönwald u Jinošova. Mobilární fond SZ Náměšť nad Oslavou, inv. č. NO5317. Reprofoto: NPÚ, 2011.

ceně v Monaku. Snímky zachycují střelnici v době její největší slávy, a to jak zvenčí, tak zevnitř. V roce 1914, deset dní před svou násilnou smrtí, se zde střelby na holuby účastnil i následník rakouského trůnu František Ferdinand d'Este.¹⁷ Po válce sloužila tato budova krátce jako včelín, později, v 70. letech 20. století, vyhořela do základů. Zůstala pouze dominanta celého interiéru – mohutný zděný krb, dobře zachycený na jednom ze snímků. Ten se následně stal součástí interiéru provozní dřevěné stavby patřící Lesní správě Náměšť nad Oslavou.

Rovněž v „celuloidové“ skupině se objevují přírodní scenerie. V naprosté většině se jedná opět o partie z údolí řeky Oslavy a z nejbližšího okolí (areál loveckého zámku na Vlčím kopci, rozhledna Babylon na Zeleném kopci, zřícenina hradu Kraví Hora přeměněná klubem českých

turistů na romantickou zastřešenou vyhlídku, lesní partie, pohledy na řeku aj.). Geograficky je jim poněkud vzdálen pohled na kostel sv. Jiljí v Hartvíkovcích z údolíčka potůčku tekoucího z obce Hartvíkovice k řece Jihlavě. Údolí je dnes zalesněné a také chalupy stojící na jeho začátku během let zásadně změnilu podobu.

Poměrně velký počet fotografií zachycuje podobu zámku a parku Schönwald.¹⁸ Zvlášť cenné jsou pohledy do jeho interiérů, které byly zničeny poválečnou přeměnou zámku na ústav sociální péče. Několik kusů nábytku se podařilo identifikovat v náměšťském mobiliáři, většina ale bude nenávratně ztracena. Stavebně jsou zdejší interiéry čistě zachované v původní podobě z 30. let 19. století. Zvláště výzdoba velkého sálu s krbem v prvním poschodí svým stylem připomíná výzdobu vstupní haly paláce Albertina ve Vídni (obr. 10). Exteriér zámku se do dnešních dnů příliš nezměnil. Probíhající opravy jej navíc do detailů vracejí do podoby, kterou můžeme na těchto fotografiích vidět. Totéž ovšem nelze říci o zdejším zámekém parku. Průhledy průseky, které opticky sledují hlavní osy areálu a spojují jeho nejvýznamnější stavby, jsou sice postupně obnovovány,

než ale vegetace doroste do stavu na těchto několika negativech zachyceného, bude to trvat ještě mnoho let. Na snímcích jsou přirozeně zachyceny také hlavní stavby celého areálu – vyhlídkový pavilon „Gloriette“, označovaný též jako Sylvanův chrám, velký zděný skleník a další z „antických“ chrámků, Apollonův, který byl vystavěn jako hudební pavilon. Opmenout nesmíme ani přístaviště na břehu rybníka (NO5312) a rozárium na mírném svahu pod zámek.¹⁹

Závěr

Hrabě Jindřich Karel Haugwitz byl amatérským fotografem, jeho zájem o fotografování byl však celoživotní. Jím vytvořené snímky zachycují život šlechty od konce 19. do první čtvrtiny 20. století a pomáhají nám tak lépe mu porozumět. Negativy jsou různé technické úrovně, kolísavá je zejména u nejstarších negativů z let 1894 a 1895. To však v žádném případě nesnižuje jejich historickou a výpovědní hodnotu. Už v první fázi zpracování souboru byly tyto negativy digitalizovány. Z vybraných digitalizovaných negativů byly vytištěny velkoformátové fotografie a z nich v roce 2012 uspořádána sezónní výstava „Náměšťsko očima hraběte Jindřicha Haugwitze“, která doplnila stálou prohlídkovou trasu a v zimních měsících byla zapůjčena Městskému muzeu v Náměšti nad Oslavou. Jak bylo zmiňováno v článku, informace, které snímky poskytují, již byly využity přímo při realizaci oprav zámku, restaurování mobiliáře a v neposlední řadě se staly hlavním inspiračním zdrojem při vzniku návštěvníkové trasy Apartmán hraběte Haugwitze.

Článek vznikl v rámci výzkumného projektu Historický fotografický materiál – identifikace, dokumentace, interpretace, prezentace, aplikace, péče a ochrana v kontextu základních typů pamětových institucí (kód projektu DF13P010VV007), financovaného z Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI).

■ Poznámky

17 Johanna Haugwitz-El Kalak, *Knihy hostů kdysi a nyní*, in: Haugwitz-El Kalak (pozn. 15), s. 170–171.

18 Schönwald u Jinošova – letní sídlo Haugwitzů dokončené roku 1827 vídeňským architektem Josefem Kornhäuselem podle návrhu hraběte Jindřicha Viléma III. Haugwitze (1769–1842). Zámek obklopuje ze tří stran anglický park s rybníkem a drobnými stavbami. Po 2. světové válce zámek sloužil více účelům, nejdéle v něm sídlil ústav sociální péče pro dospělé (1966–2009), v současnosti patří soukromému majiteli. Bývalý anglický park (ve správě Lesní správy Náměšť nad Oslavou) se stal oborou celoročně přístupnou veřejnosti.

19 Plán zámeckého parku v Schönwaldu (1827), Mobilární fond SZ Náměšť nad Oslavou, inv. č. NO04729.